

MODESTAS VOGULIS*

Vytautas Magnus University

School of Law

AR INDIVIDUALIOS ĮMONĖS SAVININKO SUTUOKTINIS GALI INICIJUOTI ĮMONĖS BANKROTO PROCEDŪRĄ?

Įvadas

Individuali (personalinė) įmonė- viena iš labiausiai paplitusių ūkinės komercinės veiklos formų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse. Šios formos populiarumą daugiausiai įtakoja supaprastinti steigimo reikalavimai, paprastesnė buhalterinė apskaita, mažesni mokesčiai bei viena iš svarbiausių priežasčių - nereikalaujama jokio įstatinio kapitalo. Nepaisant išvardintų privalumų, ši veiklos forma turi ir trūkumų. Didžiausias trūkumas - neribota turtinė atsakomybė. Tai reiškia, kad, neužtekus įmonės turto kreditoriniams reikalavimams patenkinti, reikalavimai nukreipiami į asmeninį savininko turtą ir bendrosios nuosavybės teise valdomą šeimos turtą.

Straipsnyje bus analizuojamos individualios įmonės savininko ir jo sutuoktinio teisės, vykdančios individualios įmonės veiklą, bei iš šios veiklos kylančios pareigos tretiesiems asmenims.

Tyrimo objektas - individualios įmonės savininko sutuoktinio teisės įmonės veikloje, galimybė inicijuoti įmonės bankroto procedūrą, siekiant apsaugoti šeimos turtą nuo galimų kreditorinių reikalavimų.

---

* Modestas Vogulis. Vytautas Magnus University School of Law. E-mail: Modestas_Vogulis@fc.vdu.lt..

Temos problematiškumas. Individuali įmonė yra neribotos turtinės atsakomybės juridinis asmuo. Nepatenkinus kreditorių reikalavimų iš įmonės turto, kreditoriniai reikalavimai gali būti nukreipti į bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę valdomą šeimos turtą.

Keliama hipotezė – individualios įmonės savininko sutuoktinio teisės apsaugoti šeimos turtą nuo galimų kreditorinių reikalavimų, kylančių iš įmonės veiklos, yra suvaržytos.

Darbo tikslas – nustatyti, ar individualios įmonės savininko sutuoktinis, matydamas netinkamą ir blogą įmonės veiklos organizavimą ir siekdamas išvengti galimų kreditorinių reikalavimų į bendrąją jungtinę nuosavybę valdomą šeimos turtą, galėtų inicijuoti įmonės bankroto procedūrą.

Darbo struktūra. Siekiant atsakyti į hipotezėje iškeltą klausimą, pasirinkta darbo struktūra iš trijų dalių. Pirmoje dalyje pateikiami individualios įmonės požymiai nagrinėjamos temos aspektu. Antroje dalyje apibrėžiama bendroji jungtinės nuosavybės sąvoka, jai priskiriamas turtas bei prievolės, tenkinamos iš šio turto. Trečioje dalyje analizuojama individualios įmonės savininko sutuoktinio teisė inicijuoti įmonės bankroto procedūrą.

Tyrimo uždaviniai :

- Apibrėžti individualios įmonės institutą bei esminius jo bruožus Lietuvoje ir užsienio valstybėse.
- Išanalizuoti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės institutą, turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, valdymą, naudojimą ir disponavimą juo.
- Apibūdinti bankroto procedūrą, jos pasėkoje kylančias pareigas įmonei ir įmonės dalyviams, bankroto procese dalyvaujančių asmenų teises ir pareigas.
- Įvertinti, ar nepažeidžiamas Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintas sutuoktinių teisių lygybės principas, apribojant individualios įmonės savininko sutuoktinio teises įmonės veikloje.

Tyrimo metodai – siekiant atsakyti į temoje iškeltus klausimus, darbe naudoti sisteminis ir lyginamasis metodai.

1. Individuali įmonė

1.1 Individuali įmonė užsienio šalyse

Individuali įmonė užsienio šalyse dažniausiai sutapatinama su įmonės savininku, tai yra, su pačiu asmeniu, užsiimančiu individualia veikla. JAV individuali įmonė (sole proprietorship) apibūdinama kaip neįsteigta (nonincorporate) verslo forma, priklausanti vienam asmeniui - verslininkui (sole proprietor)¹. Individualia veikla užsiimantis asmuo yra pilnai atsakingas už prievoles, atsiradusias iš veiklos. Už prievolių nevykdymą kontrahentai gali pareikšti ieškinį ne įmonei, o pačiam savininkui.² Kadangi individuali įmonė, šiuo atveji teisingesnis apibūdinimas būtų - individuali veikla, neturi esminių juridinio subjekto bruožų: nėra įsteigta, negali būti šalimi teisme, individualios įmonės (sole proprietorship) negalima traktuoti kaip atskiro juridinio asmens. Anglijoje individualia veikla užsiimantis asmuo taip pat nėra traktuojamas kaip juridinis asmuo. Čia, kaip ir JAV, individuali įmonė (individual proprietorship) suvokiama kaip veiklos forma, o ne kaip atskiras juridinis asmuo³.

Prancūzijoje (civilinės teisės šalyje) Individualios įmonės, kaip juridinio asmens, institutas taip pat neegzistuoja. Prancūzijos komercinis kodeksas komercine veikla užsiimantį asmenį traktuoja kaip komersantą (commerçants)⁴. Nors komersantai ir privalo registruotis specialiaame registre, jie neįgyja juridinio asmens statuso, o veikia kaip fiziniai asmenys⁵. Rusijoje fiziniai asmenys, užsiimantys komercine veikla, yra vadinami verslininkais (предприниматель) ir veikia taip pat kaip fiziniai asmenys⁶. Tiek Prancūzijoje⁷, tiek Rusijoje⁸ tokie asmenys už savo komercinės veiklos rezultatus prieš trečiuosius asmenis pilnai atsako savo turtu.

¹ Henry R. Cheeseman, *Business Law*, (Prentice Hall, New Jersey 2001), p.625

² Michael B. Metzger, *Business Law and the regulatory environment, Concepts and cases*, (Boston 1989), p.760

³ Edward S Pearson, *Law for European Business Studies* (London 1994), p. 349

⁴ Commercial code, 2003-775, Art. L121-1.

⁵ Ten pat, Art. L123-1.

⁶ Гражданский кодекс РФ 1994 г., N. 52-ФЗ, 23 str.,

⁷ Civil Code, 2004-164, Art. 2092

⁸ Žr. išnašą 6: Гражданский кодекс РФ, 24 str.

Trumpai apžvelgus individualios įmonės sampratą ir traktavimą minėtose šalyse, matome, kad individuali įmonė dažniausiai apibrėžiama kaip ūkinė, komercinė asmens veiklos forma. Asmuo, užsiimantis šia veikla, yra pilnai atsakingas už tos veiklos rezultatus prieš trečiuosius asmenis. Kreditoriai, kuriems asmuo, užsiimantis individualia veikla, yra skolingas, savo reikalavimus turi reikšti tiesiogiai asmeniui, o ne įmonei kaip tokiai.

1.2 Individuali įmonė Lietuvoje

Lietuvoje, kaip ir aukščiau minėtose užsienio šalyse, individuali įmonė, iki naujojo Civilinio Kodekso įsigaliojimo, buvo traktuojama kaip fizinio asmens ūkinės komercinės veiklos forma, o ne kaip savarankiškas teisės subjektas.⁹ 2001 metais priimtas naujasis Civilinis kodeksas bei 2003 11 06 priimtas individualių įmonių įstatymas (įsigaliojo nuo 2004 01 01), pakeitė individualios įmonės sąvoką. Tiek naujasis LR Civilinis Kodeksas, tiek individualių įmonių įstatymas individualią įmonę apibrėžia kaip neribotos civilinės atsakomybės privatųjį juridinį asmenį.¹⁰ Šiems įstatymams įsigaliojus, visos individualios įmonės tapo juridiniais asmenimis ir įgijo visas juridinių asmenų teises ir pareigas: veikti savo vardu, būti ieškovu ir atsakovu teisme, ir kt. Įstatyme įtvirtintas individualios įmonės kaip juridinio asmens turto atskirumo principas - turtas individualiai įmonei priklauso nuosavybės teise.¹¹ Tai yra individualios įmonės turtas nėra tapatinamas su įmonininko turtu.¹² Nepaisant to, individuali įmonė yra neribotos turtinės atsakomybės juridinis asmuo ir įmonininkas už įmonės įsipareigojimus atsako ne tik įmonės, bet ir savo asmeniniu turtu¹³.

Taigi, lyginant Lietuvos ir aukščiau minėtų užsienio valstybių individualių įmonių (nors pastarųjų atžvilgiu tokį terminą galima naudoti sąlyginai) principus įmonės savininko civilinės atsakomybės aspektu, galima daryti išvadą, kad jie yra panašūs. Individualios įmonės (individualia veikla užsiimančio asmens) civilinė atsakomybė yra

⁹ A. Kuchalskis p. L. Kuchalskienė, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nutartis (2001, Nr.: 3K-3-445)

¹⁰ LR Individualių įmonių įstatymas (2003 11 06, Nr. IX-1805), 2 str.

¹¹ Ten pat, 8 str.

¹² Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai, *Teisės naujienų biuletenis* (Vilnius 2003); <http://www.lawin.lt/lt/docs/download/1001.php>

¹³ M.Civika, „Įmonių teisės naujovės“, *Verslo žinios* (Vilnius 2004 01 08) p.7

neribota. Individualios įmonės savininkas (individualia veikla užsiimantis asmuo) yra pilnai atsakingi už savo veiklą ir prisiimtus finansinius įsipareigojimus kreditoriams. Skirtumas tarp Lietuvos ir minėtų užsienio valstybių - kreditorinių reikalavimų objektas. Minėtose užsienio šalyse kreditoriai savo reikalavimus reiškia komercine veikla užsiimančiam asmeniui. Lietuvoje, kadangi individuali įmonė yra juridinis asmuo, - įmonei. Tačiau, nepakakus įmonės turto kreditorių reikalavimams patenkinti, šie reikalavimai vis tiek nukreipiami į individualios įmonės savininko asmeninį turtą.

2. Bendra jungtinė nuosavybė

Kaip buvo minėta ankstesnėje dalyje, individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, t.y. įmonės savininkas atsako ne tik įmonės, bet ir savo asmeniniu turtu. Tuo atveju, jei įmonės savininkas yra sukūręs šeimą, jo asmeninis turtas įeina į sutuoktinių bendrąją jungtinę nuosavybę valdomą turtą. Todėl, atsiradus kreditorių reikalavimams, susikerta kreditorių, siekiančių patenkinti savo teises į skolos išieškojimą interesai, įmonės savininko noras apsaugoti savo asmeninį turtą bei įmonės savininko sutuoktinio teisės į turtą, valdomą bendrosios jungtinės nuosavybės teise.

Siekiant išspręsti išieškojimo iš bendrosios jungtinės nuosavybės turto klausimą, pirmiausiai reikėtų apibrėžti turtą, priskiriamą bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei bei sutuoktinių teises į šį turtą. Antra, svarbu nustatyti, kaip traktuojama pati individuali įmonė, t.y. ar ji priskiriama prie bendros jungtinės nuosavybės. Trečia, būtina nustatyti prievoles, jų pobūdį ir atvejus, kada pagal šias prievoles atsiranda asmeninė atsakomybė, o kada bendra sutuoktinių atsakomybė.

2.1 Turtas, priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei

Lietuvoje bendrajai jungtinei nuosavybei priskiriamas turtas, įgytas sutuoktinių po santuokos sudarymo¹⁴. Tokiu turtu sutuoktiniai naudojami bendru sutarimu. Nuosavybės bendrumas reiškia, kad kiekvienas sutuoktinis turi lygias teisas bendrą

¹⁴ LR Civilinis Kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864), 3.88 str.

turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti. „Ši nuostata kyla iš pačios bendrosios nuosavybės esmės ir sutuoktinių lygiateisiškumo principo, kuris nesuteikia nė vienam sutuoktiniui daugiau teisių į bendrą turtą, negu jų turi kitas“¹⁵. Preziumuojama, kad sutuoktinių bendro turto dalys yra lygios.¹⁶ „Konkrečios sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto dalys nustatomos tik padalijus nuosavybę.“¹⁷ Taigi, CK normos įtvirtina bendrą nuostatą, kad sutuoktinių turtas yra bendras ir nėra padalintas į atskiras dalis.

Taigi, kaip matyti iš Civiliniame Kodekse įtvirtintų normų, turtas, įgytas santuokoje, yra traktuojamas kaip bendra jungtinė sutuoktinių nuosavybė, kol nėra įrodyta kitaip. Tokį turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti abu sutuoktiniai turi vienodas teises.

2.2 Sutuoktinių teisės į individualiąją įmonę

Lietuvoje, siekiant nustatyti sutuoktinių turtines teises į individualiąją įmonę, mano nuomone, yra tam tikras neapibrėžtumas, lyginant tarpusavyje Civiliniame Kodekse ir Individualių įmonių įstatyme įtvirtintas normas. Iš Civiliniame Kodekse įtvirtintų normų formulavimo manytina, kad įmonė, įkurta po santuokos sudarymo, kai abu sutuoktiniai įmonėje verčiasi kartu, priskirtina bendrajai jungtinei nuosavybei¹⁸. Įmonės, įsteigtos santuokos metu, turtas taip pat priskiriamas bendrajai jungtinei nuosavybei¹⁹. Bendroji jungtinės nuosavybės teisė suteikia jos valdytojams vienodas teises tokį turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti. Tuo tarpu individualių įmonių įstatyme įtvirtinta nuostata numato, kad individualią įmonę steigti²⁰ ir jos savininku būti gali tik vienas fizinis asmuo²¹, šiuo atveju - tik vienas iš sutuoktinių. Turtas įmonei priklauso nuosavybės teise²². Bendrą sutuoktinių turtą, perduotą įmonei,

¹⁵ A. Bakanas ir kiti, *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, Šeimos teisė* (Vilnius: Justitia, 2002) p. 197

¹⁶ Žr. išnašą 14: LR Civilinis Kodeksas, 3.117 str.

¹⁷ Žr. išnašą 15: A. Bakanas ir kiti, p. 182

¹⁸ Žr. išnašą 14: LR Civilinis Kodeksas, 3.88 str.

¹⁹ Ten pat: 3.91 str.

²⁰ Žr. išnašą 10: LR Individualių įmonių įstatymas, 3 str.

²¹ Ten pat, 6 str.

²² Ten pat, 8 str.

įmonė valdo patikėjimo teise²³. Taigi, vadovaujantis šiomis nuostatomis, darytina išvada, kad individuali įmonė yra juridinis asmuo su jam nuosavybės teise priklausančiu turtu. Teisė įmonės turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti priklauso tik įmonės savininkui. Tai reiškia, kad tokios įmonės savininko sutuoktiniui visiškai apribojama galimybė kartu steigti individualiąją įmonę bei būti jos bendrasavininku. Individualių įmonių įstatymas numato sutuoktiniui galimybę dalyvauti įmonės veikloje tik samdomo darbuotojo teisėmis²⁴. Tačiau tokiu atveju sutuoktinis turtinių teisių įmonėje neįgyja. Visos turtinės teisės priklauso išimtinai jos savininkui.

Norint nustatyti sutuoktinių turtines teises į įmonę, Civilinio kodekso normas ir Individualių įmonių įstatymo nuostatas reikėtų vertinti sistemiškai. Atsižvelgiant į tai, kad individualių įmonių įstatymas yra specialus teisės aktas, manyčiau, reikėtų vadovautis Individualių įmonių įstatymu, kuriame yra įtvirtinta imperatyvi teisės norma, individualios įmonės turtą priskirianti įmonei. Tokiu atveju įmonės savininko sutuoktiniui turtinės teisės į įmonę ir jos turtą nesuteikiamos.

Nagrinėtose užsienio šalyse (Anglijoje²⁵, JAV²⁶, Rusijoje²⁷), kaip jau buvo minėta, individuali įmonė nėra registruojama kaip atskiras juridinis asmuo. Individualia veikla užsiimantis asmuo yra sutapatinamas su individualia įmone ir turi neribotas teises tokia veikla verstis.

2.3 Prievolės, vykdomos iš bendro sutuoktinių turto

Lietuvoje, kaip jau buvo minėta, individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, o už įmonės veikloje atsiradusias prievoles jos savininkas atsako savo turtu. Kai iš įmonės veiklos atsiradusioms prievolėms įvykdyti neužtenka individualios įmonės turto, už jos prievoles atsako įmonės dalyvis²⁸. Kai kurie autoriai prie individualios įmonės dalyvių priskiria ir įmonės savininko

---

²³ Ten pat

²⁴ Ten pat, 7 str.

²⁵ Žr. išnašą 3: Edward S Pearson.

²⁶ Žr. išnašą 2: Michael B. Metzger.

²⁷ Žr. išnašą 6: Гражданский кодекс РФ.

²⁸ Vaidas Dauskurdas „Įmonė tarp ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės“ *Vadovo pasaulis* (2003m. Nr.9) p.99

sutuoktinį²⁹. Tokiu atveju atsiranda solidari³⁰ abiejų sutuoktinių atsakomybė prieš kreditorius³¹. Kadangi Individualių įmonių įstatymas apskritai riboja galimybę įmonės savininko sutuoktiniui dalyvauti įmonės veikloje savininko teisėmis, nemanyčiau, kad įmonės savininko sutuoktinį būtų galima laikyti įmonės dalyviu, nes šiuo atveju sutuoktinis nei teisių, nei pareigų įmonės veikloje neturi. Todėl jo laikyti įmonės dalyviu bei, vadovaujantis CK 2.50 straipsniu³², nukreipti išieškojimą į jo turtą nebūtų galima. Kadangi individuali įmonė yra išimtinai jos savininko nuosavybė ir už jos veiklą atsako tiktai savininkas, manyčiau, jog tokios įmonės prievolių pobūdis yra individualus ir už jas privalo atsakyti tik vienas sutuoktinis, t.y. įmonės savininkas. Prievolės atsiradimo pagrindą, kaip esminį faktorių nustatant prievolės subjektus, LR Aukščiausias teismas išskyrė byloje *A. Gabijūnienė v. J.Gabijūnas*. Teismas, teigdamas, kad, tik nustačius prievolės pobūdį ir jos atsiradimo pagrindą, yra galima nustatyti, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę – tik vienas sutuoktinis ar abu sutuoktiniai. Tai, atitinkamai, nulemtų išieškojimo nukreipimą į skirtingo teisinio režimo turtą - į asmeninį vieno iš sutuoktinių turtą, o, esant poreikiui ir į jo dalį bendrame sutuoktinių turte, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda tik vienam iš sutuoktinių, ar į bendrą abiejų sutuoktinių turtą, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda abiem sutuoktiniams.³³ Vadovaujantis šia nuostata, išieškojimas į sutuoktinio dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje galėtų būti nukreiptas tik tokiu atveju, jei sutuoktinis dirbo įmonėje (buvo paskirtas eiti tam tikras pareigas), ir prievolės pobūdis yra asmeninio pobūdžio, atsiradęs dėl jo asmeninių sprendimų. Priešingu atveju, turėtų atsirasti tik įmonės ir jos vadovo civilinė atsakomybė. Tokiu atveju, nepakakus įmonės turto, išieškojimas turėtų būti nukreiptas tik į įmonės savininko turto dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje.

Panašiai prievolės, atsiradusios iš individualios vieno iš sutuoktinių veiklos, traktuojamos ir Anglijoje, JAV bei Rusijoje. JAV tik individualia veikla užsiimantis

²⁹ A. Naujokaitis, „Atsakomybės pagal individualių įmonių prievolės aspektai“ *Juristas*, (Nr. 6, 2004 m.)

³⁰ Žr. išnašą 14: LR Civilinis Kodeksas, 6.6 str.

³¹ Žr. išnašą 29: A. Naujokaitis.

³² Žr. išnašą 14: LR Civilinis Kodeksas, 2.50 str.: „Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis“.

³³ *A. Gabijūnienė v. J.Gabijūnas*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nutartis (2005, Nr.: 3K-3-93)

asmuo neša visišką materialinę atsakomybę prieš kreditorius³⁴. Taip yra todėl, kad pati veikla (sole proprietorship) ir ja užsiimantis asmuo (sole proprietor) yra susitapatinę ir vienas nuo kito neatskirti³⁵. Anglijoje taip pat už individualios įmonės (individual proprietorship) veiklą atsakingas bus tik ja užsiimantis asmuo, o, nepakakus jo asmeninio turto atsiskaityti su kreditoriais, išieškojimas gali būti nukreiptas tik į skolininko dalį bendrojoje nuosavybėje³⁶. Rusijos Civiliniame Kodekse yra suformuota analogiška nuostata - verslininkas (предприниматель), neįstengiantis atsiskaityti su kreditoriais už prievoles, atsiradusias iš komercinės veiklos, teismo yra paskelbiamas bankrutavusiu³⁷. Nepakakus asmeninio turto, išieškojimas gali būti nukreipiamas į bendrąją jungtinę nuosavybę valdomo turto dalį, priklausančią įsiskolinusiam sutuoktiniui³⁸. Tokiu atveju, kreditoriai turi teisę reikalauti teismo padalinti bendrąją jungtinę nuosavybę ir nustatyti įsiskolinusio sutuoktinio dalį joje, iš kurios būtų galima išieškoti³⁹.

Taigi, Lietuvoje, norint nustatyti išieškojimo iš bendro sutuoktinių turto apimtį, pirmiausiai reikia nustatyti prievolės pobūdį. Jei prievolė yra asmeninio pobūdžio, atsakomybę neša tik už tokią prievolę atsakingas asmuo. Tokiu atveju, jei individualios įmonės savininko sutuoktinis nedalyvauja įmonės veikloje kaip samdomas darbuotojas, jo atsakomybės už įmonės veiklą neturėtų atsirasti. Nagrinėtų užsienio valstybių įstatymai prievoles, atsiradusias iš individualios veiklos, taip pat traktuoja kaip individualaus pobūdžio ir priskiria tik ja užsiimančiam asmeniui.

3. Individualios įmonės savininko sutuoktinio teisė inicijuoti įmonės bankroto procedūra

Tuo atveju, kai individuali įmonė nebesugeba atsiskaityti su kreditoriais, įmonei gali būti inicijuojama bankroto procedūra. „Bankroto procedūros paskirtis yra

³⁴ Žr. išnašą 2: Michael B. Metzger.

³⁵ JAV byla: *Vernon v. Schuster, d/b/a Diversity Heating and Plumbing 688 N.E.2d 1172* (1970) mintis tekste: žr. išnašą 1: Henry R. Cheeseman, p.632.

³⁶ Denis Keenan, Sarah Riches, *Business Law*, (London 1995), p.84

³⁷ Žr. išnašą 6: Гражданский кодекс РФ, 25 str.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Семейный кодекс РФ 1995 г., N. 223-ФЗ, 38 str.,

apsaugoti ne tik kreditorių teises ir pareigas, bet ir nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų, teises⁴⁰. Žvelgiant iš skolininko interesų, bankroto procedūrą galima apibūdinti kaip procedūrą, kurios pagalba skolininkas „išsivaduoja“ nuo finansinių skolų ir gali pradėti veiklą iš naujo („*fresh start*“)⁴¹. Dažniausiai individualios įmonės bankroto procedūra paliečia ne tik teisėtų kreditorių bei įmonės savininko interesus, bet ir įmonės savininko sutuoktinio teises į bendrą turtą (tuo atveju, jei įmonės savininkas neturi asmeninio turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas). Kyla klausimas, ar sutuoktinis, matydamas netinkamą ir aplaidų kito sutuoktinio vadovavimą individualiai įmonei bei galimus kreditorinius reikalavimus į bendrąją jungtinę nuosavybę valdomą turtą, gali inicijuoti įmonės bankroto procedūrą?

Siekiant atsakyti į šį klausimą, svarbu nustatyti, kokiomis teisėmis gali disponuoti įmonės savininko sutuoktinis įmonės bankroto procedūros metu.

Lietuvoje kreditorių reikalavimai, atsiradę iš įmonės veiklos, pirmiausiai nukreipiami į įmonės, kaip juridinio subjekto, turtą, po to į įmonės savininko asmeninį turtą. Tik nepakakus šio turto, kreditoriniai reikalavimai gali būti nukreipti į bendrąją jungtinę nuosavybę valdomą turtą⁴². Užtekus įmonės turto atsiskaityti su kreditoriais, išieškojimas į bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę nebūtų visai nukreipiamas. Tokiu atveju, nekiltų ir bendro turto padalinimo problema. Tad norint išvengti kreditorinių reikalavimų į bendrą turtą, svarbu laiku priimti sprendimus įmonės veikloje, kurie apsaugotų nuo priverstinio išieškojimo iš bendro sutuoktinių turto. Šioje vietoje, ko gero, tinkamiausias sprendimas būtų pradėti bankroto procedūrą.

Lietuvoje įmonių bankroto procedūrą reglamentuoja Įmonių bankroto įstatymas⁴³. Šio įstatymo 5 straipsnis numato, kad teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo gali pateikti kreditorius (kreditoriai), savininkas (savininkai), įmonės

---

⁴⁰ *Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teisėjų senato nutarimas (2001, Nr.: 33)

⁴¹ The Insolvency Center, *What is Bankruptcy?* <<http://www.insolvency.gov.uk/bankruptcy/whatisbankruptcy.htm>>, [aplankyta 2005 09 19]

⁴² *L. Milkointienė p. A. Milkintas*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nutartis (2003, Nr.: 3K-3-705)

⁴³ LR Įmonių bankroto įstatymas (2001 03 20 d. Nr. IX-216), 1str.

administracijos vadovas⁴⁴. Iš pateiktos nuostatos yra aišku, kad tuo atveju, kai sutuoktinis atlieka įmonės administracijos vadovo pareigas, jis turi teisę inicijuoti bankroto procedūrą. Tačiau nėra aišku, ar sutuoktinis gali kreiptis į teismą dėl bankroto procedūros pradėjimo įmonei kaip įmonės savininkas. Bankroto įstatymo 2 straipsnis pateikia savininko sąvoką: „savininkas - individualios (personalinės) įmonės savininkas (savininkai)“⁴⁵. Iš pateiktos sąvokas galima manyti, kad individuali įmonė gali turėti kelis savininkus. Kaip jau buvo minėta, Civilinio Kodekso 3.88 str. įmonę, įsteigtą santuokos metu, taip pat pripažįsta kaip bendrą jungtinę nuosavybę⁴⁶. Tačiau tokiu atveju ši nuostata vėlgi prieštarauja Individualių įmonių įstatymo nuostatai, teigiančiai, kad individualios įmonės savininku gali būti tik vienas fizinis asmuo. Tad, vertinant visų trijų įstatymų nuostatas, manyčiau, vis tik reikėtų vadovautis Individualių įmonių įstatymu, teigiančiu, kad savininku gali būti tik vienas iš sutuoktinių. Tokiu atveju individualios įmonės savininko sutuoktinis negalėtų kreiptis į teismą dėl bankroto procedūros inicijavimo įmonei. Tačiau kyla klausimas, ar jam (sutuoktiniui) nesuteikus galimybės inicijuoti bankroto procedūros, nepažeidžiamos jo teisės apsaugoti bendrąją jungtinę nuosavybę valdomo turto. Dėl sutuoktinio priimamų neatsakingų sprendimų ar aplaidaus vadovavimo įmonei gali pagrįstai kilti kreditorinių reikalavimų, nukreipiamų į bendrą turtą, grėsmė.

Siekiant atsakyti į šį klausimą, manyčiau, reikėtų atsižvelgti ne tik į savininko sutuoktinio teises, bet ir į įmonės interesus. Suteikus galimybę įmonės savininko sutuoktiniui inicijuoti įmonės bankroto procedūrą, gali pasunkėti ir būti suvaržyta įmonės veikla. Tačiau, įvertinus tai, kad sutuoktinis yra suinteresuotas apsaugoti šeimos turtą, o dažnu atveju ir vaikų interesus, manyčiau jam turėtų būti suteikta tokia teisė. Tokią išvadą galima būtų pagrįsti, remiantis Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, pripažįstančia šeimą visuomenės ir valstybės pagrindu⁴⁷. Konstitucija, be to, užtikrina sutuoktiniams lygias teises šeimoje⁴⁸. Vadovaujantis šiomis nuostatomis, sutuoktiniui, siekiančiam apginti šeimos interesus nuo galimų kreditorinių reikalavimų

⁴⁴ Ten pat: 5 str.

⁴⁵ Ten pat: 2 str.

⁴⁶ Žr. išnašą 14: 3.88 str.

⁴⁷ LR Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 38 str.

⁴⁸ Ten pat,

iš individualios įmonės veiklos, turėtų būti suteikiama teisė kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bankroto procedūros pradėjimo individualiai įmonei. Sutuoktiniui užtikrinus tokią teisę nebūtų pažeidžiami nei įmonės savininko, nei kreditorių interesai, nes teismas, įvertinęs faktines aplinkybes bei besikreipiančiojo prašyme nenustatęs būtinų aplinkybių bankroto procedūrai pradėti, visada turi teisę prašymo netenkinti ir jį atmesti.

Nagrinėjant individualių įmonių bankroto procedūras JAV, Anglijoje bei Rusijoje, pirmiausiai reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad šiose šalyse bankroto procedūra keliama fiziniam asmeniui, užsiimančiam ūkine komercine veikla, o ne įmonei kaip juridiniam asmeniui. JAV bankroto kodekso 11 U.S.C.A§302 straipsnis numato galimybę fiziniam asmeniui (skolininkui) vienam arba kartu su sutuoktiniu kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bankroto procedūros pradėjimo⁴⁹. Tačiau individualios įmonės savininko sutuoktiniui teisė inicijuoti įmonės bankroto procedūrą nėra suteikta, nes yra draudžiama sutuoktiniams įtraukti vienam kitą į bankroto procesą be asmeninio sutikimo⁵⁰.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvoje individualios įmonės savininko sutuoktinis įmonės bankroto procedūrą gali inicijuoti tik tuo atveju, jei atlieka įmonės administracijos vadovo pareigas. Tuo atveju, jei sutuoktinis nėra paskirtas į minėtas pareigas, jam teisė kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei nėra suteikiama. Apribojus individualios įmonės savininko sutuoktinio teises įmonės veikloje bei jo teisę inicijuoti įmonės bankroto procedūrą, suvaržoma sutuoktinio teisė apsaugoti šeimos interesus nuo galimų kreditorinių reikalavimų iš individualios įmonės veiklos. Nagrinėtose užsienio šalyse, bankroto procedūras reglamentuojančiuose įstatymuose, JAV (Bankruptcy Code), Anglijos (Insolvency Act), Rusijos (Закон о несостоятельности (банкротстве)) tokia teisė sutuoktiniui taip pat nėra suteikiama.

⁴⁹ U.S. Bankruptcy code, 11 U.S.C.A§302.

⁵⁰ Alan N. Resnick, *Bankruptcy Law Manual* (Boston: Warren, Gorham & Lamont, 1996)

Išvados

Šio darbo tikslas - nustatyti sutuoktinių teises individualios įmonės veikloje bei iš įmonės veiklos kylančias pareigas tretiesiems asmenims. Darbe buvo iškeltas klausimas: ar individualios įmonės savininko sutuoktinis, matydamas netinkamą ir blogą įmonės veiklos organizavimą ir siekdamas išvengti galimų kreditorinių reikalavimų į bendrąją jungtinę nuosavybę valdomą šeimos turtą, galėtų inicijuoti įmonės bankroto procedūrą?

Atlikus įstatymų bei teisinės literatūros sisteminę lyginamąją analizę, galima daryti išvadą, kad individualios įmonės savininko sutuoktinis turi ribotą teisę inicijuoti įmonės bankroto procedūrą. Tokia teisė jam suteikiama tik tuomet, kai jis atlieka įmonės administracijos vadovo pareigas. Visais kitais atvejais individualios įmonės savininko sutuoktiniui teisė kreiptis į teismą su prašymu pradėti bankroto procedūrą įmonei, nėra suteikiama. Įmonės bankroto procedūrą gali inicijuoti tik įmonės savininkas, administracijos vadovas bei kreditoriai.

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. Už prievolos atsiradusias iš įmonės veiklos, atsako įmonė bei savininkas savo asmeniniu turtu ir turtu, esančiu bendroje jungtinėje nuosavybėje. Tuo atveju, kai kreditoriniai reikalavimai nukreipiami į bendrąją jungtinę nuosavybę, paliečiami įmonės savininko sutuoktinio ir šeimos interesai.

Darbe keliami hipotezė, kad individualios įmonės savininko sutuoktinio teisės įmonės veikloje yra suvaržytos. Sutuoktinis, nesantis įmonės steigėju negali įtakoti įmonės veiklos bei priimamų sprendimų. Tokią išvadą galima daryti dėl šių priežasčių:

1. Įmonės steigėju ir savininku gali būti tik vienas fizinis asmuo, t.y. tik vienas iš sutuoktinių.
2. Turtą įmonė valdo nuosavybės teise.
3. Įmonės savininko sutuoktinis turtinių teisių į įmonę ir jos turtą neturi ir nėra pripažįstamas jos savininku.

Mano manymu, apribojus individualios įmonės savininko sutuoktinio teises įmonės veikloje bei jo teisę inicijuoti įmonės bankroto procedūrą, suvaržoma

sutuoktinio teisė apsaugoti šeimos interesus nuo galimų kreditorinių reikalavimų iš individualios įmonės veiklos. Tokią išvadą galima pagrįsti Konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis, pripažįstančiomis šeimą visuomenės ir valstybės pagrindu bei lygias sutuoktinių teises šeimoje. Vadovaujantis šiomis nuostatomis, sutuoktiniui, siekiančiam apginti šeimos interesus nuo galimų kreditorinių reikalavimų iš individualios įmonės veiklos, turėtų būti suteikiama teisė kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bankroto procedūros pradėjimo individualiai įmonei. Užtikrinus tokią teisę, nebūtų pažeidžiami nei įmonės savininko, nei kreditorių interesai, nes teismas, įvertinęs faktines aplinkybes bei besikreipiančiojo prašyme nenustatęs būtinų aplinkybių bankroto procedūrai pradėti, visada turi teisę prašymo netenkinti ir jį atmesti.